

КАБАНЕЦЬ М. М.,

завідувач кафедри мовної підготовки ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», кандидат педагогічних наук, доцент

УДК 37.013-056.45(477.52/.6) "19/20"

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ОБДАРОВАНИХ ШКОЛЯРІВ

Стаття висвітлює критерії та індикатори ефективності системи педагогічної підтримки обдарованих школярів у регіональному вимірі, які розроблені на основі узагальнення досвіду освітян східноукраїнського регіону. Оцінка ефективності здійснюється за організаційними, технологічними та результативними критеріями.

Ключові слова: обдаровані школярі, педагогічна підтримка, ефективність, критерії ефективності, східноукраїнський регіон.

Статья освещает критерии и индикаторы эффективности системы педагогической поддержки одаренных школьников в региональном измерении, которые разработаны на основе обобщения опыта педагогов восточно региона. Оценка эффективности осуществляется по организационным, технологическим и результативным критериям.

Ключевые слова: одаренные школьники, педагогическая поддержка, эффективность, критерии эффективности, восточно регион.

The article highlights the criteria and indicators of the efficiency of the system of pedagogical provision of gifted students in a regional aspect, which are developed on the basis of the generalization of the experience of educators in the East Ukrainian region. The evaluation of efficiency is carried out according to organizational, technological and effective criteria.

Key words: gifted students, pedagogical provision, efficiency, efficiency criteria, East Ukrainian region

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. У сучасних умовах безупинно зростає запит на систему оцінки ефективності освітнього середовища, яке забезпечує педагогічну підтримку обдарованих дітей та молоді. Протягом останніх двох с половиною десятиліть склалися регіональні системи педагогічної підтримки обдарованих дітей та молоді, які довели свою ефективність, як, наприклад, у східноукраїнському регіоні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Педагогічним системам присвятили свої роботи багато науковців: Г. Александров, В. Беспалько, В. Загвязинський, Н. Иванкова, Т. Ильїна, М. Костюченко, В. Краєвський, Н. Кузьміна, В. Прошкін, В. Сластьонін, Н. Тимошкіна та ін. Ученими розроблені структурні компоненти педагогічної системи, її властивості (цілісність, відкритість, стабільність та ін.), мета, функції, принципи існування. Регіональні освітні системи аналізували Н. Бондаренко, М. Дарманський, Т. Єрмакова, В. Курило, Н. Ляшова, С. Савченко, С. Фатальчук, Д. Чернишов та ін. Ґрунтовне дослідження щодо управління комплексною багаторівневою педагогічною системою розвитку обдарованості дітей зробив В. Тесленко, розробивши її організаційну структуру на основі трьох взаємопов'язаних та взаємозалежних рівнів: рівні закладу освіти, районному (міському) рівні та обласному рівні.

Розробка критеріїв та індикаторів, доступних спостереженню, уможливають первинну оцінку

системи педагогічної підтримки на етапах проектування та аналізу результативності. **Метою** статті є визначення критеріїв та індикаторів ефективності регіональних систем педагогічної підтримки обдарованих школярів на основі узагальнення досвіду освітян східноукраїнського регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність роботи з обдарованими школярами визначається, перш за все, коректно поставленою метою, яка визначає цільові орієнтири для усіх суб'єктів педагогічної підтримки. За твердженням В. Юркевич [4; 5], неправильно визначені цілі значно знижують ефективність роботи з обдарованими дітьми, яка потім не виправдовує очікування суспільства. Найпоширенішими некоректними цілями є такі, як підвищення пізнавальної мотивації обдарованої дитини, поглиблення її знань, підготовка до інтелектуальних або інших змагань і т.п., які є другорядними або можуть бути проміжними задачами, але не кінцевою головною метою.

Неправильне визначення цілей зумовлює некоректний вибір методів, форм роботи, що знижує її ефективність та марнує час та зусилля обдарованої дитини та педагогів. Виходячи із запиту суспільства та інтересів самої обдарованої особистості, головною метою педагогічної підтримки обдарованих дітей та молоді є формування та розвиток здатності особистості до самореалізації та ефективної реалізації її високих здібностей у майбутній професійній діяльності. Це актуалізує роботу, спрямовану не тільки на розвиток обдарувань, але й на формування якостей особистості та компетентностей, які

уможливлять її успіх у майбутній професійній діяльності на благо суспільства.

Численні дослідження доводять, що дитяча обдарованість не гарантує високих досягнень людини в дорослому віці та його професійній діяльності. Причини цього психологи вбачають в неготовності та невмінні особистості долати труднощі та перепони у пізнавальній сфері. Їх навчання часто проходить в комфортних умовах, коли здібності та мислення дитини розвивається, а уміння долати невдачі тренується недостатньо або зовсім не задіється.

Втім, у соціальній сфері обдаровані діти мають досить багато проблем, пов'язаних з їхньою «інакшістю», навантаженням, очікуваннями педагогів та батьків. В реальності обдаровані підлітки часто уходять від проблем замість того, щоб їх вирішувати. Їм заважає відсутність навичок діяти в ситуації явної невизначеності, коли немає зворотного зв'язку, і вони не впевнені в успіху своєї початкової або творчої діяльності. Часто обдаровані діти бувають неготовими до кризових ситуацій, не знають шляхів вирішення проблем та протистояння стресовим ситуаціям. Іноді вони виявляються схильними до стереотипів діяльності, які принесли позитивні плоди, та небажання змінювати власні стратегії навчальної діяльності. До цього особливо схильні діти, які рано виявили свої здібності та виробили власні звички та підходи до самостійного засвоєння знань. Цю проблему обдарованих дітей психологи характеризують як слабку толерантність до стресових факторів.

Ще однією проблемою обдарованих підлітків є професійне самовизначення. Стереотипна думка, що обдарованій дитині легше визначитися, оскільки вона має здібності до якоїсь сфери діяльності, є хибною, оскільки їх обдарованість часто заважає процесу суб'єктивно достатньої і об'єктивно ефективної самоактуалізації, що, в свою чергу, є джерелом ряду складних особистісних проблем і психосоматичних захворювань [5].

Отже, взявши до уваги соціальний запит на талановитих членів суспільства та особистісні потреби та інтереси обдарованої дитини, головну мету роботи з обдарованими можна визначити так: формування та розвиток здатності особистості до самореалізації та ефективної реалізації їх високих здібностей у майбутній професійній діяльності. Усі інші завдання, про які йшлося вище, так чи інакше впливають з цієї головної мети.

З огляду на це, основна проблема забезпечення педагогічної підтримки обдарованих школярів полягає в створенні сприятливих умов для розвитку потреби та здатності обдарованої особистості до самореалізації, яка буде запорукою високої успішності майбутній професійній діяльності.

Вивчення досвіду освітян східноукраїнського регіону за останні два з половиною десятиліття

дозволило нам виділити індикатори ефективності регіональної системи педагогічної підтримки обдарованих школярів. Під регіональною системою педагогічної підтримки обдарованих школярів ми розуміємо сукупність взаємопов'язаних компонентів та суб'єктів педагогічної діяльності, які сприяють виявленню та розвитку обдарувань особистості, що має здібності до тієї чи іншої діяльності, у відповідності з індивідуально-психологічними особливостями особистості та попитом регіональної спільноти, інтеграція та взаємодія яких забезпечує її результативність.

Система педагогічної підтримки обдарованих школярів у регіональному вимірі складається із взаємопов'язаних та взаємозумовлених компонентів:

- об'єкт підтримки (обдарований або потенційно обдарований школяр),
- суб'єкти підтримки (вчителі, які безпосередньо організовують навчально-виховний процес; батьки, які надають підтримку в родині та мають діяти узгоджено з педагогами; психологи, які займаються діагностикою обдарованості, можуть попередити відчуження дитини від соціального середовища, допомагають у розв'язанні конфліктів між педагогами та учнями, батьками та дітьми, сприяють виробленню стилю ефективного спілкування з обдарованою дитиною; адміністрація закладу освіти, яка створює сприятливі умови для навчання обдарованих дітей, стимулює їх морально та матеріально; працівники обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти, які організовують олімпіади, конкурси, підвищують кваліфікацію вчителів у галузі освіти обдарованих; керівництво відділів освіти районного, міського та обласного рівня, які підтримують функціонування системи освіти обдарованих, забезпечуючи матеріальне стимулювання обдарованих школярів та ін.);
- мета підтримки, про яку йшлося вище;
- зміст педагогічної підтримки (розробка законодавчих документів, які регулюють освіту обдарованих дітей; організація процесу пошуку, виявлення та відбору обдарованих та потенційно обдарованих дітей; вибір та впровадження спеціальних програм та стратегій, що відповідають потребам обдарованих дітей; залучення обдарованих дітей до науково-дослідницької діяльності; залучення обдарованих до участі в інтелектуальних конкурсах, олімпіадах; моральне та матеріальне стимулювання обдарованих дітей і т.д.);
- засоби педагогічної комунікації (форми та методи роботи);
- умови ефективності педагогічної підтримки (створення мережі спеціалізованих навчальних закладів для обдарованих дітей; взаємодія навчальних закладів для обдарованих дітей із закладами вищої освіти; підготовка педагогів для

роботи з обдарованими школярами; організацію психологічної підтримки обдарованих дітей; створення у навчальному закладі сприятливого середовища для виявлення та розвитку здібностей та атмосфери плекання обдарованості та таланту кожної особистості; поєднання прискорення, поглиблення та розширення в різних пропорціях у відповідності зі здібностями та потребами кожного обдарованого учня; надання учням можливості розвиватися у відповідності зі своїми здібностями та досягати майстерності в своїй сфері, не прагнучи досконалості в усіх предметах; узгодженість дій між усіма суб'єктами педагогічної підтримки і т.д.).

Цілісність системи педагогічної підтримки забезпечується інтеграцією та взаємодією її компонентів.

Поняття «ефективність» (від латин, *effectivus* – діяльний, творчий) прийшло в педагогічні дослідження із економіки, де воно означає відносний ефект, результативність процесу, операції, проекту, що визначається як відношення результату до затрат, які зумовили його одержання [2].

В економічних дослідженнях ефективність, як правило, вимірюється у грошовому еквіваленті та передбачає досягнення мети найменшими можливими затратами ресурсів. Якщо щось називають неефективним, вважають, що мета могла бути досягнута з меншими витратами, або результат міг бути кращим при тих самих затратах.

Наразі визначають ефективність соціальних систем, організацій, керівництва і т.д. У більш широкому розумінні ефективність – це «характеристика якого-небудь об'єкта (пристрою, процесу, заходу, виду діяльності), що відображає його суспільну користь, продуктивність та інші позитивні якості» [1, с. 358].

Якщо йдеться про освітні системи або процеси, то у психолого-педагогічній літературі ефективність визначається відповідністю результату діяльності поставленим цілям.

Для вимірювання змін, рівня розвитку регіональної системи освіти та оцінки характеру цього розвитку О. Касьянова розробила сукупність індикаторів, що застосовуються для експертизи регіональної системи освіти, серед яких населення регіону, споживання освітніх послуг, ресурсне забезпечення і розвиток освіти в регіоні [3]. Розвиток освіти в регіоні вона пропонує оцінювати за наступними показниками:

- 1) оптимальне впровадження освітніх концепцій, що обумовлені знаннями освітньої ситуації в регіоні, реальними фінансовими можливостями;
- 2) підвищення рівня поінформованості громадськості щодо результативності діяльності закладів освіти;
- 3) розширення доступу до високоякісної освіти;
- 4) здійснення моніторингу, експертизи освітніх

послуг з позицій інтересів споживачів та сучасних тенденцій розвитку освіти;

- 5) запровадження системи постійного відстеження запитів і потреб населення на освітні послуги для забезпечення оптимального функціонування і розвитку навчальних закладів;
- 6) залучення всіх зацікавлених осіб та організацій до створення відповідних соціокультурних умов та розвитку освітнього середовища [3].

Узагальнення досвіду освітян східноукраїнського регіону та вивчення процесу становлення та розвитку регіональної системи педагогічної підтримки обдарованих школярів у Донецький та Луганський областях дало нам можливість розробити комплекс критеріїв та індикаторів, за якими можна оцінити ефективність системи педагогічної підтримки обдарованих школярів. Під індикатором у суспільних науках розуміють доступні спостереженню і виміру характеристики досліджуваного об'єкта, що дозволяють судити про інші його характеристики, недоступні безпосередньому спостереженню.

Ефективна регіональна система педагогічної підтримки обдарованих дітей та молоді має характеризуватися цілісністю, цілеспрямованістю, ґрунтовністю методологічних засад, відкритістю до змін, здатністю до саморозвитку.

Ефективність регіональної політики педагогічної підтримки обдарованих школярів можна оцінити за наступними критеріями, які можна розділити на три групи:

1. Організаційні критерії:

- Регіональна освітня політика підтримки обдарованих дітей та молоді.
- Управління системою педагогічної підтримки обдарованих школярів на регіональному рівні.
- Фінансове та матеріальне забезпечення педагогічної підтримки обдарованих школярів.
- Наявність кваліфікованих кадрів, підготовлених до роботи з обдарованими дітьми.

2. Технологічні критерії:

- Технологія пошуку, виявлення та психологічного супроводу обдарованих дітей.
- Організація навчального процесу та зміст навчання.
- Позакласна, позашкільна робота.

3. Результативні критерії:

- Результативність участі обдарованих школярів в інтелектуальних, творчих, спортивних та інших змаганнях.
- Успішна самореалізація обдарованих школярів.

Розглянемо детальніше індикатори, які дозволяють оцінити відповідність регіональної системи педагогічної підтримки вищезазначеним критеріям.

Регіональна освітня політика підтримки обдарованих дітей та молоді передбачає: наявність регіональних програм педагогічної підтримки

обдарованих дітей та молоді; орієнтацію регіональних програм на потреби обдарованої особистості та суспільний запит регіональної спільноти; повноту охоплення та урахування усіх аспектів роботи з обдарованими; відповідність заходів реалізації освітньої політики теоретичним положенням; узгодженість регіональної політики у галузі обдарованих з освітньою політикою взагалі на регіональному та державному рівні; урахування наукових досягнень у галузі педагогіки та психології обдарованості та відповідна корекція заходів реалізації.

Управління системою педагогічної підтримки обдарованих школярів на регіональному рівні включає: на рівні освітньої установи – створення сприятливої атмосфери у навчальному закладі для виявлення, розкриття та розвитку здібностей обдарованих дітей; створення стимулюючого середовища у навчальному закладі для найповнішої творчої самореалізації обдарованих дітей та їх педагогів; застосування гнучких підходів до організаційних форм навчання обдарованих дітей (індивідуальне навчання, перегруповування, звільнення від зайвого навантаження і т.д.); на рівні області – розширення ролі обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти в організації педагогічної підтримки обдарованих школярів; координацію дій усіх освітніх установ області щодо педагогічної підтримки обдарованих школярів; створення в управліннях освіти та обласних інститутах післядипломної педагогічної освіти спеціальних підрозділів з роботи з обдарованими дітьми; забезпечення взаємодії закладів середньої, позашкільної та вищої освіти у питаннях педагогічної підтримки обдарованих школярів; забезпечення зворотного зв'язку між частинами системи педагогічної підтримки.

Фінансове та матеріальне забезпечення педагогічної підтримки обдарованих школярів передбачає: наявність дієвого механізму стимулювання обдарованої молоді у вигляді стипендій, організації відпочинку, цінних подарунків, фінансування участі у конкурсах, олімпіадах і т.п.; преміювання педагогічних працівників, які працюють з обдарованими дітьми, що досягають успіхів у інтелектуальних та творчих змаганнях; фінансування факультативної роботи з обдарованими дітьми; фінансування тренінгів, курсів підвищення кваліфікації для вчителів обдарованих дітей; забезпечення доступу обдарованим дітям та їх наставникам до бібліотек, лабораторій та іншого обладнання університетів для проведення науково-дослідницької роботи.

Наявність кваліфікованих кадрів, підготовлених до роботи з обдарованими дітьми передбачає: впровадження в освітньо-професійні програми педагогічних університетів курсів з освіти

обдарованих; проведення курсів підвищення кваліфікації вчителів з освіти обдарованих; проведення семінарів, майстер-класів, круглих столів з поширення передового досвіду вчителів, які працюють з обдарованими учнями; створення у навчальних закладах банку методичних матеріалів з питань обдарованості; стимулювання самоосвіти педагогів та психологів з питань педагогічної підтримки обдарованих дітей.

Технологія пошуку, виявлення та психолого-педагогічного супроводу обдарованих дітей включає: наявність комплексу діагностичних методів; збір інформації із різних джерел (батьки, вчителі, вихователі, однолітки, психологи); неодноразове проведення процедур ідентифікації на різних етапах розвитку особистості; професійну інтерпретацію результатів діагностики; створення банків обдарованих дітей; забезпечення психолого-педагогічного супроводу обдарованої особистості (психологічне консультування, робота психолога з батьками, проведення тренінгів і т.п.).

Організація навчального процесу та зміст навчання включають: диференціацію змісту навчання; узгодження програм педагогічної підтримки з індивідуально-психологічними особливостями школяра; застосування різних стратегій у відповідності з віком дитини, її індивідуальними особливостями; поєднання стратегій зміни кількісних та якісних параметрів змісту освіти; профілізацію навчання обдарованих школярів; застосування індивідуальних програм навчання; гнучкість застосування, адаптацію стратегій, форм та методів навчання у разі зміни умов або неефективності тих, що застосовуються.

Позакласна, позашкільна робота передбачає: забезпечення різноманітного позакласного та позашкільного життя обдарованих дітей з метою їх успішної соціалізації; залучення обдарованих дітей до науково-дослідницької роботи; участь обдарованих дітей у конкурсах, турнірах, олімпіадах; залучення обдарованих дітей до участі у заходах Малої академії наук України; залучення дітей із віддалених районів до роботи у заочних школах Малої академії наук України; свободу самореалізації особистості, опору на принцип природовідповідності.

Результативність участі обдарованих школярів в інтелектуальних, творчих, спортивних та інших змаганнях оцінюється за: кількістю учасників змагань різних рівнів; кількістю призерів змагань обласного, всеукраїнського та міжнародного рівня; співвідношенням кількості призерів до кількості учасників змагань різних рівнів.

Успішна самореалізація обдарованої молоді передбачає: вибір обдарованим школярем майбутньої професії, пов'язаної зі сферою його обдарувань; кількість обдарованих школярів, які продовжили навчання у закладах вищої або професійної освіти у

галузі, пов'язаною зі сферою інтересів та обдарувань; подальшу роботу обдарованої особистості над розвитком своїх здібностей у системі вищої або професійної освіти; досягнення обдарованої особистості у професійній сфері.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, педагогічна підтримка обдарованих дітей та молоді може досягти свої мети, якщо вона буде комплексною, та якщо дії усіх суб'єктів підтримки будуть узгодженими та скоординованими. Розроблені критерії та індикатори уможливають оцінку ефективності існуючої або проєктованої системи регіональної підтримки обдарованих дітей та молоді. Втім, кожна система має свої регіональні особливості, які мають бути враховані при оцінці її ефективності. Подальшої розробки потребує система моніторингу регіональних систем педагогічної підтримки.

Список джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К., ІРПНБ. ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

2. Економічна енциклопедія / Ред. рада: Б. Д. Гаврилишин (гол. ред.), С. В. Мочерний (відп. ред.), В. А. Ющенко, А. С. Гальчинський та ін. – Київ: Видавничий центр «Академія». ; Тернопіль: Акад. нар. гос-ва., 2000-2002. – ISBN 966-580-074-4. (онлайн-версія): Т. 1. / 2000. – 863 с.
3. Касьянова О. М. Педагогічна експертиза розвитку загальної середньої освіти регіону: теоретичний і технологічний аспекти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.06 / Касьянова Олена Миколаївна ; Нац. акад. пед. наук України, Держ. вищ. навч. закл. «Ун-т менедж. освіти». – К., 2012. – 460 арк.
4. Юркевич В. С. Одаренные дети: сегодняшние тенденции и завтрашние вызовы // Психологическая наука и образование, 2011, № 4. – С. 99 – 108.
5. Юркевич В. С. Одаренный ребенок: иллюзии и реальность: Книга для учителей и родителей / В. С. Юркевич. – М.: Просвещение, Учебная литература, 2006. – 136 с.

ЦІКО І.Г.,

*старший викладач кафедри історії,
суспільно-гуманітарних дисциплін та
методики їх викладання Донецького обласного
інституту післядипломної педагогічної освіти,
кандидат педагогічних наук*

УДК 373.5.016:82

ПОРІВНЯННЯ РІЗНИХ ПЕРЕКЛАДІВ НА УРОЦІ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЯК ЗАСІБ ПІЗНАННЯ ЧУЖОЇ КУЛЬТУРИ ТА ЗАГЛИБЛЕННЯ В РІДНУ (У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ)

У статті художній переклад визначається як репрезентант одночасно рідної та інонаціональної культури, що в контексті формування етнокультурної компетентності учнів увиразнюється шляхом використання елементів порівняння його різних українськомовних версій на уроках зарубіжної літератури. З'ясовано: у процесі застосування таких видів роботи, як складання первинного враження про інокультурний та іншомовний світ, зіставлення перекладів різних авторів, спостереження за текстом, збагачення власного словникового запасу тощо, учень-читач краще пізнає чужу та заглиблюється в рідну культуру.

Ключові слова: етнокультурна компетентність, художній переклад, рідна культура, інокультура, учень.

В статье художественный перевод определяется как репрезентант одновременно родной и инонациональной культуры, который в контексте формирования этнокультурной компетентности учащихся подчеркивается посредством использования элементов сопоставления его различных украиноязычных версий на уроках зарубежной литературы. Установлено, что в процессе применения таких видов деятельности, как составление первичного впечатления об инокультурном и иноязычном мире, сравнение переводов разных авторов, наблюдение за текстом, обогащение личного словарного запаса и др., учащийся-читатель лучше познает чужую и погружается в родную культуру.

Ключевые слова: этнокультурная компетентность, художественный перевод, родная культура, инокультура, учащийся.

In the article the literary translation is defined as a representative of both native and foreign culture, which in the context of the formation the students' ethno-cultural competence is manifested through the use of elements of comparisons its various Ukrainian-language versions used in the lessons of foreign literature. It is ascertained that in the process of applying such types of work as compiling the initial impression of the foreign culture and foreign languages,